

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS pārbaudes lietā Nr. 2020-10-4D Rīgā

02.06.2022.

Nr. 6-6/15

[persona A]
[posta adrese]

Par tiesību uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā iespējamu pārkāpumu

Tiesībsargs ir saņēmis [personas A] 2020.gada 15.janvāra iesniegumu (reģistrētu 20.01.2020. ar Nr.87). Vienlaikus ir saņemti [personas A] 2022.gada 11.marta un 19.maija iesniegumi, reģistrēti secīgi ar Nr.353 un 6-8/63, kuros iesniedzējs interesējas par pārbaudes lietas virzību un informē, ka atrodas [...] cietumā.

Iesniedzējs norāda uz to, ka atrodas apcietinājumā četrus gadus un deviņus mēnešus, bet tiesvedības process vēl turpinās. Uzskata, ka kriminālprocess nav pabeigts saprātīgos termiņos.

Iepazīstoties ar Tiesu informācijas sistēmā esošajām ziņām, redzams, ka kriminālprocess [...] ir noslēdzies ar Latvijas Republikas Senāta 2020.gada 30.janvāra lēmumu, ar kuru atstāts negrozīts Rīgas apgabaltiesas 2019.gada 25.jūnija spriedums. Lēmums nav pārsūdzams. Ņemot vērā iepriekš minēto, tika **ierosināta pārbaudes lieta** iesnieguma daļā par iespējamu tiesību uz taisnīgu tiesu – lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā – pārkāpumu. Pārbaudes lietas ietvaros tika izvērtēta Tiesu informācijas sistēmā pieejamā informācija, tajā skaitā nolēmumi kriminālprocesā [...], izpētīta tiesu prakse.

Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmais teikums noteic, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Eiropas Cilvēktiesību konvencija) 6.panta pirmās daļas 1.teikums nosaka: „Ikvienam ir tiesības, nosakot savu civilo tiesību un pienākumu vai jebkuras viņam izvirzītās apsūdzības pamatoību krimināllietā, uz taisnīgu un atklātu lietas izskatīšanu saprātīgos termiņos neatkarīgā un objektīvā ar likumu izveidotā tiesā.”

Kriminālprocesa likuma 14.panta pirmajā daļā ir noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, t.i., bez neattaisnotas novilcināšanas. Kriminālprocesa pabeigšana saprātīgā termiņā ir saistīta ar lietas apjomu, juridisko sarežģītību, procesuālo darbību daudzumu, procesā iesaistīto personu attieksmi pret pienākumu pildīšanu un citiem objektīviem lietas apstākļiem.

Tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā (ātrā un efektīvā procesā) ir viens no tiesību uz taisnīgu tiesu pamatelementiem, kas īpaši tiek uzsvērts krimināltiesiska rakstura

lietās¹. Valsts pienākuma nodrošināt lietas savlaicīgu izskatīšanu mērķis ir novērst pārmērīgi ilgu tiesisko nenoteiktību, kā arī uzturēt paļāvību uz tiesu sistēmas efektivitāti un uzticamību.²

Satversmes tiesa norādījusi, ka jēdziens “aizstāvēt tiesības” Satversmes 92. panta izpratnē nozīmē nevis tiesības uz neierobežoti ilgu tiesas procesu, bet, gluži otrādi, tiesības uz procesu, kuram saprātīgā laikā jānoslēdzas ar spēkā stājušos spriedumu.³

Nepamatota lietas izskatīšanas kavēšana, ja tās rezultātā tiesas spriedums kļūst nevajadzīgs un novēlots, aizskar gan tiesības uz pieeju tiesai, gan taisnīgu lietas izskatīšanu.⁴

Būtiskais laika posms, uz kuru attiecināma saprātīgā termiņa ievērošanas prasība, ir no lietas ierosināšanas brīža (krimināllietās no personas aizturēšanas vai apcietināšanas brīža) līdz brīdim, kad pieņemts galīgais tiesas nolēmums.⁵ Vērtējot, vai personas tiesības uz taisnīgu tiesu, tai skaitā tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā, ir pārkāptas, ir jāvērtē viss tiesas process kopumā. Tādējādi, zināma aizkavēšanās vienā tiesvedības stadijā var būt pieļaujama, ja kopējais lietas izskatīšanas termiņš nav nesaprātīgs.⁶

Vērtējot tiesas procesa ilguma pamatotību, Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē tiek ņemti vērā vairāki kritēriji – (i) lietas raksturs un sarežģītība; (ii) lietas dalībnieku un kompetentās valsts institūcijas rīcība; kā arī (iii) procesā iesaistītās intereses svarīgums un neatliekamība.⁷ Savukārt saskaņā ar ECT praksi, valsts nav atbildīga par tiesas procesa kavējumiem, kas radušies pašas personas rīcības rezultātā.⁸ Turklāt Eiropas Cilvēktiesību tiesa norāda, ka, izsakot vērtējumu par iztiesāšanas termiņiem, pamatā ir jāņem vērā viss tiesas process kopumā, tai skaitā pirmajai tiesu instancei sekojošās apelācijas instances.⁹

Attaisnojums saprātīgā termiņa neievērošanai nevar būt tas, ka procesa dalībnieki aktīvi izmanto savas procesuālās iespējas, piemēram, iesniedzot blakus sūdzības. Valstij tiesas process ir jāorganizē tā, ka, pat ja procesa dalībnieks izmanto visas viņa rīcībā esošās procesuālās iespējas, tiesas process saprātīgā laikā noved pie rezultāta.¹⁰ Arī līdzekļu trūkums nevar būt par attaisnojumu saprātīga termiņa neievērošanai.¹¹

Papildus norādāms, ka Krimināllikumā likumdevējs ir ietvēris kompensācijas mehānismu gadījumiem, kad tiek konstatēts apsūdzētās personas tiesību uz procesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpums. Kriminālprocesa likuma 49.¹ panta pirmās daļas 1.punkts noteic: “Ja tiesa konstatē, ka nav ievērotas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tā var šo apstākli ņemt vērā pie soda noteikšanas un sodu mīkstināt.”

¹ Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 5. panta trešo daļu un Pakta 14. panta trešās daļas “c” punkts.

² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1999. gada 28. jūlija spriedums lietā *Bottazzi pret Itāliju*, pieteikums Nr. 34884/97, 22.punkts.

³ Satversmes tiesa. 2009-93-01. 17.05.2010. 12.2. punkts.

⁴ ECT spriedums *Musumeci v. Italy*. 33695/96, 11.01.2005.

⁵ *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. Ed. by Van Dijk P., Van Hoof F., Van Rijn A, Zwaak L. Antwerpen; Oxford: Intersentia, 2006, p. 605.; ECT spriedums *Scopelliti v. Italy*. 15511/89, 23.11.1993. Para. 18; ECT spriedums *Deweerv. Belgium*. 6903/75, 27.02.1980. Para. 46.

⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1983.gada 8.decembra spriedums lietā *Pretto un citi pret Itāliju*, Nr.7984/77, 37.punkts.

⁷ Skaīt, piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007.gada 18.janvāra spriedumu lietā *Estrikh pret Latviju*, pieteikums Nr. 73819/01, 138.punkts.

⁸ Skaīt, piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1978.gada 28. jūnija spriedumu lietā *König pret Vāciju*, pieteikums Nr. 6232/73, 103.punkts.

⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1978 gada 28.jūnija spriedums lietā *König pret Vāciju*, pieteikums Nr.6232/73, 98.punkts, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1997.gada 23.septembra spriedums lietā *Robins pret Apvienoto Karalisti*, pieteikums Nr.22410/93, 28.-29.punkts.

¹⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Spriedumi un lēmumi lietās pret Latviju: Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Ar Egila Levita komentāriem. Rīga: Eiropas Padomes Informācijas birojs, 2004, 18. lpp.

¹¹ ANO Cilvēktiesību komiteja. Vispārējais komentārs (General Comment). Nr. 32. 23.08.2007. 27. punkts. Pieejams: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/comments.htm>.

Lietas faktiskie apstākļi.

Pirmstiesas process.

Pārbaudes lietā konstatējams, ka iesniedzējs kriminālprocesā [..] tika aizturēts 2012.gada 21.oktobrī (kriminālprocesa ierosināšanas dienā), bet 2012.gada 23.oktobrī viņam pirmo reizi piemērots drošības līdzeklis apcietinājums. Vēlāk 2013.gada 29.jūlijā iesniedzējs atbrīvots pēc aptuveni deviņu mēnešu pavadīšanas apcietinājumā, un turpmāk viņa brīvība lietas izskatīšanas laikā pirmās instances tiesā nebija ierobežota. Iesniedzējs tika apcietināts tiesas zālē pirmās instances tiesas sprieduma pasludināšanas dienā 2016.gada 5.janvārī.

Nemot vērā, ka iesniedzējs nav izteicis sūdzības par pirmstiesas procesa ilgumu, bet norāda tieši uz ilgstošo tiesvedības procesu, tad atzinumā uzmanība tiek pievērsta tieši tiesvedības procesam.

Tiesvedības process.

Kriminālprocess [..] tika izskatīts pirmās instances tiesā vienu reizi, apelācijas instances tiesā – trīs reizes, kasācijas instances tiesā – trīs reizes, tādējādi lieta tika skatīta dažādās tiesu instancēs kopā septiņas reizes.

No [personas A] aizturēšanas brīža pirmo reizi 2012.gada 21.oktobrī līdz galīgā nolēmuma spēkā stāšanās dienai 2020.gada 30.janvārī ir pagājuši 7 gadi un 3 mēneši. No tiem tiesvedības process ir ildzis vairāk kā 6 gadus. Tādējādi ir pamats izvērtēt tiesvedības procesa ilgumu tiesību uz taisnīgu tiesu, tiesību uz tiesvedības pabeigšanu saprātīgā termiņā kontekstā.

Ar Rīgas rajona tiesas 2016.gada 5.janvāra spriedumu kriminālprocesā [..] [persona A] un divi citi apsūdzētie tika saukti pie kriminālatbildības par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, kas paredzēts Krimināllikuma (KL) 15.panta ceturtajā daļā un 117.panta 10.punktā. [Persona A] sodīts ar brīvības atņemšanu uz 12 gadiem ar policijas kontroli uz 2 gadiem. [Personai A] piemērots apcietinājums, apcietinot viņu tiesas zālē. Soda izciešanas laikā ieskaitīts aizturēšanā un apcietinājumā pavadītais laiks no 2012.gada 21.oktobra līdz 2013.gada 29.jūlijam. Soda izciešanas termiņš skaitāms no 2016.gada 5.janvāra.

Pirmās instances tiesas process no lietas saņemšanas tiesā 2013.gada 1.novembrī līdz pilna sprieduma pieejamībai 2016.gada 4.martā ilga 2 gadus un 4 mēnešus. Tiesvedības laikā tika organizētas 18 tiesas sēdes (ieskaitot sprieduma pasludināšanu). Starplaiki starp tiesas sēdēm ir ilguši no 6 dienām līdz 84 dienām.

Par Rīgas rajona tiesas 2016.gada 5.janvāra spriedumu [persona A] un viņa aizstāvis iesniedza apelācijas sūdzības.

Ar Rīgas apgabaltiesas 2017.gada 29.marta spriedumu atcelts Rīgas rajona tiesas 2016.gada 5.janvāra spriedums daļā par [personas A] notiesāšanu pēc KL 15.panta ceturtais daļas un 117.panta 10.punkta. [Persona A] atzīts par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kas paredzēts KL 125.panta otrās daļas 3.punktā, un sodīts ar brīvības atņemšanu uz 5 gadiem.

Apelācijas instances tiesā kriminālprocess [..] tika saņemts 2016.gada 15.aprīlī, bet pilns spriedums bija pieejams 2017.gada 8.maijā. Tādējādi tiesas process apelācijas instancē ilga nepilnus 13 mēnešus. Šajā laika periodā bija organizētas septiņas tiesas sēdes, ieskaitot sprieduma pasludināšanu.

Kasācijas instances tiesā kriminālprocess [..] saņemts 2017.gada 8.jūnijā, bet 2017.gada 22.augustā (pēc diviem ar pusi mēnešiem) nosūtīts atpakaļ apelācijas instances tiesai likumā paredzēto darbību veikšanai.

Otro reizi kasācijas instances tiesā kriminālprocess [..] saņemts 2017.gada 18.septembrī, lieta rakstveida procesā izskatīta 2017.gada 28.septembrī, bet spriedums sagatavots 2017.gada 19.oktobrī, proti, mēnesi pēc lietas saņemšanas kasācijas instances tiesā.

Ar **Augstākās tiesas 2017.gada 19.oktobra** lēmumu atcelts Rīgas apgabaltiesas 2017.gada 29.marta spriedums par [personas A] atzīšanu par vainīgu un sodīšanu pēc KL 126.panta otrās daļas 3.punkta un lieta nosūtīta jaunai izskatīšanai Rīgas apgabaltiesā. [personai A] lemts turpināt piemērot apcietinājumu, jo nav mainījies drošības līdzekļa piemērošanas pamats un nosacījumi. Vienlaikus Augstākā tiesa norādījusi, ka, ievērojot kriminālprocesa ilgumu 4 gadi un 5 mēneši, ir jāizvērtē jautājums par Krimināllikuma 49.¹ panta piemērošanu.

Tādējādi redzams, ka Augstākā tiesa uz konkrēto brīdi ir konstatējusi KPL 14.panta pirmās daļas iespējamu pārkāpumu attiecībā uz saprātīga termiņa ievērošanu iztiesāšanas laikā līdz Augstākās tiesas sprieduma sagatavošanas brīdim un ir vērsusi apelācijas instances tiesas uzmanību uz to, ka šis apstāklis ir izvērtējams.

Apelācijas instances tiesā Rīgas apgabaltiesā otro reizi kriminālprocess [...] saņemts 2017.gada 24.oktobrī, bet spriedums pasludināts 2018.gada 29.jūnijā. Pilns spriedums bija pieejams 2018.gada 6.jūlijā. Tādējādi šajā instancē lieta atradās 9 mēnešus.

Lietas izskatīšanas nolūkā tika organizētas deviņas tiesas sēdes, ieskaitot sprieduma pasludināšanu. Lai gan kopējais tiesas sēžu starplaiku diapazons bija plašs – no 4 dienām līdz 49 dienām, vidēji tiesas sēdes notika reizi mēnesī. Tiesas sēžu atlikšanas iemesli bija pasludinātie pārtraukumi un apsūdzēto personu aizstāvju veselības stāvoklis (divas reizes). Pilns tiesas spriedums sagatavots 7 dienu laikā.

Ar **Rīgas apgabaltiesas 2018.gada 29.jūnija** spriedumu tika atcelts Rīgas rajona tiesas 2016.gada 5.janvāra spriedums daļā par [personai A] noteikto sodu. Nospriests sodīt [personu A] par KL 15.panta ceturtajā daļā un 117.panta 10.punktā paredzētā noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, piemērojot KL 49.¹ panta pirmās daļas 1.punktu, ar brīvības atņemšanu uz 11 gadiem, ar policijas kontroli uz 2 gadiem.

Tiesā secināja, ka apsūdzētajam piemērojama brīvības atņemšanas sods ir samazināms, jo konstatēja, ka nav ievērotas apsūdzēto personu tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tā kā lieta atkārtoti tiek skatīta apelācijas instances tiesā, turklāt noziedzīgais nodarījums izdarīts 2012.gadā.

Sakarā ar iesniedzēja aizstāvja un citu apsūdzēto aizstāvju kasācijas sūdzībām kriminālprocess [...] tika otrreiz izskatīts kasācijas instances tiesā.

Kriminālprocess [...] tika saņemts Augstākajā tiesā 2018.gada 31.jūlijā. Lieta rakstveida procesā tika izskatīta un nolēmums lietā sagatavots 2019.gada 27.februārī. Tādējādi kasācijas instances tiesā kriminālprocess [...] atradās aptuveni 7 mēnešus.

Ar **Augstākās tiesas 2019.gada 27.februāra** spriedumu tika atcelts Rīgas apgabaltiesas 2018.gada 29.jūnija spriedums, konstatējot Kriminālprocesa likuma 15.panta pārkāpumu. Vienlaikus Senāts norādīja, ka iesniedzējam jāturpina piemērot drošības līdzekli apcietinājumu. Senāts ņēma vērā apsūdzētajam piemērotā drošības līdzekļa un tā ilguma proporcionalitāti ar apcietinājuma pamatu – notiesājošo tiesas spriedumu, kurā konstatēta apsūdzēto vaina sevišķi smaga, ar vardarbību saistīta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tādējādi piemērotais drošības līdzeklis Senāta ieskatā ir proporcionāls tā piemērošanas pamatam.

Kriminālprocess [...] apelācijas instances tiesā trešo reizi saņemts 2019.gada 28.februārī. Tiesas spriedums lietā pasludināts 2019.gada 26.jūnijā, bet pilns spriedums pieejams 2019.gada 19.septembrī. Tādējādi lieta tika izskatīta 5 mēnešus.

Piecu mēnešu laikā tiesā tika organizētas 3 tiesas sēdes, vidēji ar mēneša atstarpi, ieskaitot sprieduma pasludināšanu. Pirmā tiesas sēde organizēta 55 dienas pēc lietas saņemšanas tiesā.

Ar Rīgas apgabaltiesas 2019.gada 25.jūnija spriedumu atcelts Rīgas rajona tiesas 2016.gada 5.janvāra spriedums daļā par apsūdzētajiem, tajā skaitā iesniedzējam, noteiktajiem sodiem. Tiesa sodīja [personu A] par KL 15.panta ceturtajā daļā un 117.panta 10 punktā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, piemērojot KL 49.¹ panta pirmās daļas 1.punktu, ar brīvības atņemšanu uz 11 gadiem un ar policijas kontroli uz 2 gadiem.

Tiesa atzina, ka kriminālprocess ir bijis ilgstošs. Tomēr neattaisnota kriminālprocesa novilcināšana lietā nav konstatēta. Tiesa konstatēja, ka nav ievērotas apsūdzēto tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, kā rezultātā sods mīkstināms saskaņā ar KL 49.¹ panta pirmās daļas 1.punktu.

Sakarā ar apsūdzēto personu aizstāvju, tajā skaitā iesniedzēja, kasācijas sūdzībām kriminālprocess [...] trešo reizi tika saņemts Augstākajā tiesā 2019.gada 14.augustā. Lieta rakstveida procesā tika izskatīta 2020.gada 30.janvārī, apelācijas instances tiesas spriedumu atstājot negrozītu. Lieta kasācijas instancē tika izskatīta 5 ar pusi mēnešu laikā.

Izvērtējot kasācijas sūdzībās ietvertos argumentus par to, ka kriminālprocess nav pabeigts saprātīgā termiņā, **Augstākā tiesa savā 2020.gada 30.janvāra lēmumā** norādījusi, ka šo apstākli apelācijas instances tiesa ir izvērtējusi, atzīstot, ka ir pieļauta kriminālprocesa novilcināšana. Apelācijas instances tiesa ir samazinājusi apsūdzētajiem brīvības atņemšanas sodu par vienu gadu. No apelācijas instances tiesas sprieduma izrietot, ka laika posmā no 2019.gada 28.februāra, kad Senāts atcēla iepriekšējo apelācijas instances tiesas nolēmumu, līdz 2019.gada 25.jūnijam, kad Rīgas apgabaltiesa lietu izskatījusi trešo reizi, netika pieļauta neattaisnota dīkstāve. Tādējādi apsūdzētajiem netika mīkstināts brīvības atņemšanas sods vēl vairāk.

No iepriekš minētajiem apstākļiem izriet, ka tiesvedības procesā ir vērtēts jautājums par saprātīga termiņa ievērošanu tiesvedības procesā. Augstākā tiesa, izskatot kriminālprocesu [...] kasācijas kārtībā, savā 2017.gada 19.oktobra lēmumā norādīja apelācijas instances tiesai uz nepieciešamību izvērtēt iespējamu KPL 14.panta pirmās daļas pārkāpumu attiecībā uz saprātīga termiņa ievērošanu iztiesāšanas laikā līdz Augstākās tiesas sprieduma sagatavošanas brīdim. To Rīgas apgabaltiesa arī izdarīja, ar 2018.gada 29.jūnija spriedumu samazinot [personai A] brīvības atņemšanas sodu par vienu gadu, piemērojot KL 49.1 panta pirmās daļas 1.punktu.

Arī Rīgas apgabaltiesas 2019.gada 25.jūnija spriedumā norādīti līdzīgi apsvērumi par kriminālprocesā pieļautu lietas izskatīšanas saprātīgā termiņā principa pārkāpumu, kā rezultātā atcelts Rīgas rajona tiesas 2016.gada 5.janvāra spriedums daļā par soda noteikšanu un piemērots KL 49.1 panta pirmās daļas 1.punkts, nosakot galīgo sodu brīvības atņemšanu uz 11 gadiem, ar policijas kontroli uz 2 gadiem. Spriedums stājies spēkā.

Savukārt attiecībā uz tiesvedības procesu pēc 2019.gada 28.februāra kad Senāts atcēla iepriekšējo apelācijas instances tiesas nolēmumu, līdz 2019.gada 25.jūnijam, kad Rīgas apgabaltiesa lietu izskatījusi trešo reizi, Senāta un Rīgas apgabaltiesas ieskatā netika pieļauta neattaisnota dīkstāve, tādēļ brīvības atņemšanas sods netika mīkstināts vēl vairāk.

Tādējādi redzams, ka apelācijas un kasācijas instances tiesa šajā lietā ir devusi savu novērtējumu attiecībā uz lietas izskatīšanas saprātīgā termiņā pārkāpumu atzīstot, ka tāds ir noticis tiesvedības procesā līdz 2019.gada 28.februārim. Savukārt pēc šī datuma tiesvedības procesā tiesības uz lietas pabeigšanu saprātīgā termiņā ir ievērotas.

Līdz ar to tiesībsargam nav nepieciešams atkārtoti konstatēt tiesību uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu līdz 2019.gada 27.februārim, jo tiesa to ir jau konstatējusi.

Vienlaikus tiesībsargs uzskata par iespējamu paust savu viedokli attiecībā uz vairāk kā 6 gadus ilgušo tiesvedības procesu kopumā, vadoties pēc ECT paustajām atziņām, kas norādītas atzinumā iepriekš.

Lietas raksturs un sarežģītība.

Kā minēts iepriekš, kriminālprocess ir par sevišķi smaga noziedzīga nodarījuma izdarīšanu pastipriņošos apstākļos, proti, slepkavības mēģinājumu grupā. Kriminālprocesā ir trīs apsūdzētās personas, pirmās instances tiesvedības laikā ar brīvības atņemšanu saistīti drošības līdzekļi apsūdzētajiem, tostarp [personai A], nebija piemēroti. Lietas apjoms – 4 sējumi. Lietā ir viens cietušais, kurš procesa laikā mira un bija nepieciešams noskaidrot cietušā radnieku vēlmi būt par cietušajiem lietā. Lietā bija arī 14 liecinieki, kuri bija aicināti uz tiesas sēdēm, kā arī viņu iepriekš sniegtās liecības tika pārbaudītas tiesas sēdēs. Kriminālprocesā pirmās instances procesa laikā bija nepieciešams noteikt tiesu ekspertīzi.

Tādējādi lietas izskatīšana pirmās instances tiesā ir vērtējama kā pietiekami sarežģīta, ko apliecina ievērojamais tiesas sēžu skaits, nopratināto liecinieku daudzums un apjomīgais apstākļu kopums, kuriem pirmās instances tiesai bija jādod savs novērtējums. Arī apelācijas instances tiesa, kā redzams no Rīgas apgabaltiesas 2017.gada 29.marta sprieduma, ir sniegusi plašu vērtējumu lietā konstatētajiem apstākļiem un veikusi pierādījumu pārbaudi sakarā ar apjomīgajām apsūdzēto personu un viņu aizstāvju apelācijas sūdzībām.

Savukārt vēlākās tiesu instancēs redzams, ka ir izskatīti tieši tie apstākļi, uz kuriem Augstākā tiesa savos nolēmumos ir vērsusi uzmanību, proti, par konkrētiem apelācijas instances tiesas nolēmumos pieļautiem pārkāpumiem, kurus nepieciešams novērst. Tādējādi lietas izskatīšana laikā pēc Augstākās tiesas 2017.gada 19.oktobra lēmuma pieņemšanas tiesībsarga ieskatā nebūtu vērtējama kā īpaši sarežģīta.

Lietas dalībnieku rīcība.

Attiecībā uz lietā apsūdzēto personu un viņu aizstāvju rīcību kriminālprocesā atzīmējams, ka lietas dalībnieki ir efektīvi izmantojuši savas procesuālās tiesības, iesniedzot apelācijas un kasācijas sūdzības, kuras ir rezultējušās ar lietā atceltiem diviem apelācijas instances tiesas spriedumiem un daļā atceltu pirmās instances tiesas spriedumu. Tas nenoliedzami ir ietekmējis tiesvedības procesa ilgumu, tomēr nevar būt par iemeslu saprātīga termiņa neievērošanai.

Vērtējot dalībnieku rīcību procesa laikā, secināms, ka [persona A] pirmās instances tiesā vienu reizi neieradās uz tiesas sēdi attaisnojoša iemesla dēļ, kā rezultātā tiesas sēde tika atlikta uz 6 dienām. Savukārt vēl vienu reizi iesniedzējs ieradās uz pirmās instances tiesas sēdi stiprā alkohola reibumā, kā rezultātā tiesas sēde atlikta uz 18 dienām. Vērtējot tiesvedības procesa ilgumu kopumā, šāda aizkavēšanās iesniedzēja rīcības dēļ vērtējama kā maznozīmīga un kopējo tiesvedības ilgumu būtiski neietekmēja.

Savukārt sakarā ar aizstāvju neierašanos uz tiesas sēdēm slimības dēļ tiesas sēdes tika pārceltas divas reizes, katra par aptuveni divām nedēļām. Vienu reizi tiesas sēde pārcelta aizstāvja atvaļinājuma sakarā, turklāt uz agrāku, nevis vēlāku laiku. Kopumā šīs kavēšanās nav uzskatāmas par tādām, kas būtiski būtu aizkavējušas tiesvedības procesu. Tādējādi arī šajos apstākļos tiesībsargs nekonstatē tiesvedības procesa kavēšanu.

Kompetento valsts institūciju rīcība.

Vērtējot tiesas sēžu atlikšanas iemeslus, redzams, ka pirmās instances tiesā tie galvenokārt ir saistīti ar objektīviem apstākļiem, piemēram, sakarā ar cietušā vai liecinieku neierašanos uz tiesas sēdi, nepieciešamību nozīmēt tiesu ekspertīzi, prokurores slimības dēļ. Vienu reizi lietas izskatīšana atlikta tiesneses slimības dēļ. Citos gadījumos apelācijas instancē regulāri pasludināti pārtraukumi starp tiesas sēdēm pat līdz diviem mēnešiem (apelācijas instances tiesā izskatot lietu pirmo reizi), kas norāda uz šāda veida darba organizāciju un tiesas sēžu plānošanu no tiesas puses.

Vadoties no TIS pieejamās statistikas par lietu izskatīšanas ilgumu pirmās instances un apelācijas instances tiesās, ir iespējams izdarīt secinājumus par kriminālprocesa [...] izskatīšanas ilgumu.

Rajona (pilsētas) tiesās 2016.gadā tika izskatītas kopumā 20 lietas par Krimināllikuma 117.pantā un 118.pantā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem. No tām lielākais skaits, 13 lietas tika izskatītas 3 līdz 12 mēnešu laikā. 4 lietas izskatītas 12 līdz 18 mēnešu laikā. Viena (iesniedzēja) lieta izskatīta 24 līdz 30 mēnešu laikā. Vēl viena lieta izskatīta ilgāk kā 36 mēnešus.

Apgabaltiesās kā apelācijas instances tiesās 2017.gadā par Krimināllikuma 117.pantā un 118.pantā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem kopumā izskatītas 20 lietas. No tām 8 lietas izskatītas laikā līdz 3 mēnešiem, 4 lietas izskatītas 3 līdz 6 mēnešu laikā, 5 lietas (tai skaitā iesniedzēja, kas tika izskatīta 12 mēnešos) izskatītas 6 līdz 12 mēnešu laikā. Vēl 2 lietas izskatītas 12 līdz 18 mēnešu laikā. Viena lieta izskatīta 36 mēnešu laikā.

Apgabaltiesās kā apelācijas instances tiesās 2018.gadā par Krimināllikuma 117.pantā un 118.pantā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem kopumā izskatītas 16 lietas. No tām 7 lietas izskatītas laikā līdz 3 mēnešiem, bet viena lieta izskatīta 3 līdz 6 mēnešu laikā. Savukārt 5 lietas (t.sk. iesniedzēja, kas izskatīta 9 mēnešos) izskatītas 6 līdz 12 mēnešu laikā, bet 3 lietas izskatītas 12 līdz 18 mēnešu laikā.

Apgabaltiesās kā apelācijas instances tiesās 2019.gadā par Krimināllikuma 117.pantā un 118.pantā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem kopumā izskatītas 16 lietas. No tām 6 lietas izskatītas laikā līdz 3 mēnešiem, bet 7 lietas (tostarp iesniedzēja lieta, kas izskatīta 5 mēnešos) izskatītas 3 līdz 6 mēnešu laikā. Vēl 2 lietas tika izskatītas 6 līdz 12 mēnešu laikā, bet viena lieta izskatīta 30 līdz 36 mēnešu laikā.

Tādējādi redzams, ka kriminālprocess [...] izskatīšanas ilguma ziņā apgabaltiesā kā apelācijas instances tiesā neizceļas no pārējo lietu izskatīšanas vidējā ilguma, turklāt kriminālprocesa [...] izskatīšanas ilgumam apelācijas instances tiesā bija tendence samazināties. Savukārt, kā redzams no rajona (pilsētas) tiesu statistikas par 2016.gadu, tad redzams, ka Augstākās tiesas un Rīgas apgabaltiesas viedoklis par pieļautu tiesību uz lietas pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu ir bijis pamatots, jo lietas izskatīšana būtiski ievilkusies, kā tas arī redzams no statistikas.

Vienlaikus lietā konstatējams, ka Augstākā tiesa nosūtījusi no Rīgas apgabaltiesas saņemto lietu atpakaļ likumā paredzēto darbību veikšanai 75 dienas pēc lietas saņemšanas. Proti, lieta Augstākajā tiesā tika saņemta 2017.gada 8.jūnijā, bet nosūtīta atpakaļ 2017.gada 22.augustā. Savukārt atkārtoti lieta tika saņemta Augstākajā tiesā 2017.gada 18.septembrī, bet izskatīta – 2017.gada 19.oktobrī – pēc mēneša.

Šos apstākļus tiesībsargs vērtē kā tādus, kuri ir atkarīgi vienīgi no efektīvas tiesu darba organizācijas. Tiesībsargs pieļauj, ka objektīvi var rasties situācijas, kad lieta nosūtāma atpakaļ tiesai likumā paredzēto darbību veikšanai, un šāda rīcība pati par sevi nevar tikt vērtēta kā lietas izskatīšanas vilcināšana, jo ir likumīga procesa sastāvdaļa.

Tomēr, tiesībsarga ieskatā, tiesas darbs būtu organizējams tā, lai, saņemot lietu tiesā, būtu iespējams saprātīgā laika periodā pārbaudīt, vai lieta ir pieņemama izskatīšanai, tādējādi izvairoties no nepamatotas kavēšanās.

Vienlaikus tiesībsargs atzīmē, ka, 2017.gada 18.septembrī saņemot kriminālprocesu [...], Augstākā tiesa ir ātri un efektīvi reaģējusi, desmit dienu laikā, 2017.gada 28.septembrī, izlemjot jautājumu par kasācijas sūdzības pieņemamību un lietas izskatīšanu rakstveida procesā. Iespējami īsā termiņā, 2017.gada 19.oktobrī Augstākā tiesa pieņēma nolēmumu lietā, tādējādi nepieļaujot tiesvedības kavēšanos.

Vēl jo vairāk, konstatējot, ka tiesvedības process ir ieildzis (uz to brīdi 3 gadi un 8 mēneši) un var radīt apsūdzētajām personām tiesību uz pieeju tiesai pārkāpumu, Augstākā tiesa

savā 2017.gada 19.oktobra lēmumā vērta uz to apelācijas instances tiesas uzmanību, kā rezultātā apelācijas instances tiesa samazināja apsūdzētajiem brīvības atņemšanas termiņu par vienu gadu, tādējādi kompensējot šo tiesvedības aizkavēšanos.

Vēlākā tiesvedības gaitā, vērtējot turpmākajās iesniedzēja sūdzībās minētos argumentus par iespējamu tiesvedības kavēšanos pēc Augstākās tiesas 2017.gada 19.oktobra lēmuma pieņemšanas, pārkāpumi netika konstatēti. Izvērtējot TIS iegūto informāciju par turpmāko tiesvedību gaitu, tiesībsargs nerod pamatu šaubām par tiesību uz tiesvedības procesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu, jo tiesvedības procesi vidēji sakrīt ar tiem termiņiem, kādos attiecīgajā laika periodā tiek izskatīts vairums krimināllietu par līdzīgiem noziedzīgiem nodarījumiem, turklāt ar katru tiesu instanci, kurā iesniedzēja lieta tika izskatīta, tiesvedības ilgums samazinājās.

Papildus, tiesībsarga ieskatā, būtu nošķiramas situācijas, kad kriminālprocess ienāk tiesā apelācijas vai kasācijas kārtībā pirmo (vienīgo) reizi, no tām situācijām, kad kriminālprocess konkrētajā instancē tiek izskatīts otro vai pat trešo reizi. Tiesībsarga ieskatā, šādos gadījumos objektīvi tiesvedības process varētu būt ilgāks, un tas pats par sevi nenozīmē, ka ir pieļauts tiesību uz lietas pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpums.

Procesā iesaistītās intereses svarīgums un neatliekamība

Konkrētajā situācijā, kā tas konstatēts iepriekš, kriminālprocess ir par sevišķi smaga noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, kas bija vērstas pret cilvēka dzīvību. Ņemot vērā noziedzīgā nodarījuma smagumu, vardarbīgo raksturu un lielo sabiedrisko bīstamību, ir ārkārtīgi svarīgi noskaidrot visus lietā būtiskos apstākļus, lai panāktu taisnīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu un nepieļautu vietu saprātīgām šaubām par šī tiesisko attiecību noregulējuma tiesiskumu un taisnīgumu kā pret cietušo personu un tās tuviniekiem, tā pret apsūdzētajām personām, kas būtībā ir taisnīga tiesas procesa pamatmērķis. Tādējādi, lai gan ātra un efektīva tiesas procesa norise ir būtiska tiesību uz taisnīgu tiesu sastāvdaļa, tā pati par sevi nevar būt pašmērķis, kas prevalētu pār citām tiesību uz taisnīgu tiesu garantijām, kā, piemēram, liecinieku uzklauššana, liecību pārbaude, pilnvērtīgas tiesu debates, iespēja pilnvērtīgi izmantot procesuālās tiesības un citas.

Lai gan noziedzīgais nodarījums paveikts 2012.gadā, bet galīgais tiesas nolēmums stājies spēkā 2020.gada 30.janvārī, proti, astoņus gadus vēlāk, nevar uzskatīt, ka tādēļ tas būtu kļuvis mazāk aktuāls vai nevajadzīgs. Noziedzīgais nodarījums, par ko iesniedzējs ir saukts pie kriminālatbildības, ir ar lielu sabiedrisko bīstamību un skar būtiskas sabiedrības un indivīda intereses – tiesības uz dzīvību, veselību, brīvību, personas neaizskaramību, drošību. Tādējādi notiesājoša tiesas sprieduma un piemērotā soda audzinošais raksturs un nepieciešamība tiesiskā demokrātiskā sabiedrībā nav apstrīdama, turklāt sodam par izdarīto noziedzīgo nodarījumu ir jābūt taisnīgam, samērīgam un neizbēgamam.

Lai gan atsevišķā tiesvedības posmā ir konstatēts tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpums attiecībā uz saprātīga termiņa ievērošanu, tomēr kopumā nav konstatējams nesamērīgs kopējais tiesvedības procesa ilgums, jo kopumā astoņu gadu laikā kriminālprocesā pabeigta pirmstiesas izmeklēšana, kā arī tiesvedības process ir norisinājies 7 tiesu instancēs. Pārkāpums attiecībā uz kriminālprocesa ilgumu vienā tiesvedības posmā konkrētajā situācijā neliecina par visa kriminālprocesa nesamērīgu ilgumu.

Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, **tiesībsargs nekonstatē iespējamu [personas A] Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajā teikumā garantēto tiesību uz taisnīgu tiesu un lietas pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu.**

Pārbaudes lieta tiek pabeigta.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons